

Ірина Коробко,
керівник прес-центру
Української асоціації
міжнародного права

УДК 341.241.18+342.749

До проблеми відповідності оновленої Конституції України міжнародно- правовим стандартам: від антропоцентризму до біоцентризму

Україна підписала і ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та державами ЄС, чим засвідчила свій європейський вибір. Враховуючи загальноєвропейські та світові тенденції, пов'язані з питанням доброту тварин, а також євроінтеграційну політику України, вважається за потрібним проаналізувати необхідність і розглянути можливість внесення до Конституції України принципу гуманного ставлення до тварин. Тим більше, що конституційна реформа в Україні перебуває в активній фазі. Президентом України Указом від 3 березня 2015 року № 119/2015 було створено Конституційну Комісію як спеціальний допоміжний орган при Президентові України «з метою напрацювання узгоджених пропозицій щодо змін до Конституції України із залученням до цієї роботи представників різних політичних сил, громад-

ськості, вітчизняного та міжнародного експертного середовища, сприяння досягненню громадського та політичного консенсусу щодо вдосконалення конституційного регулювання суспільних відносин в Україні» [1].

Вивченню питання доброту тварин в українській доктрині міжнародного права приділено недостатньо уваги. Хоча останнім часом науковці дослідження в цій сфері з'являються. Вітчизняні вчені все більше звертають уваги на теми так званого зоозахисту, тобто гуманного ставлення до тварин, їхнього захисту від жорстокого поводження, забезпечення їхнього добробуту, аналізу поточного стану національного законодавства з цієї проблематики, а також необхідності його гармонізації з європейськими і світовими нормами. Серед тих, хто займається дослідженнями теми зоозахисту, можна

виділити таких українських юристів-міжнародників, як Буткевич О. В., Задорожній О. В., Короткий Т. Р., Медведєва М. О. та ін.

Українська асоціація міжнародного права провела 17 червня 2015 року в Інституті міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка науково-практичну конференцію на тему: «Законодавство та міжнародно-правові зобов'язання України в сфері зоозахисту: проблеми відповідності», що засвідчує актуальність дослідження теми імплементації міжнародно-правових стандартів в питанні зоозахисту в українське правове поле, загалом, і внесення відповідних змін до Конституції України, зокрема.

Метою дослідження є обґрунтування і надання пропозицій для внесення змін до Конституції України в питанні гуманного ставлення до тварин, а саме їхнього захисту від жорстокого поводження та забезпечення їхнього добробуту.

Україна чітко окреслила бажаний напрям свого розвитку – євроінтеграція з подальшим вступом до ЄС. Значним кроком на цьому шляху стало підписання і ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Ця Угода є дороговказом для нашої держави на шляху систематизації національного законодавства, а також приведення положень національних законів та інших нормативних актів у відповідність з європейськими стандартами. Важко не погодитись з О. В. Задорожнім в тому, що у цьому контексті чи не найбільшу увагу закономірно приділяють положенням Основного закону держави – конституції. І це зрозуміло, оскільки саме в конституції концентровано відображені підходи держави до міжнародного співробітництва, саме вона є тим елементом правової держави, який здатний ефективно регулювати діяльність у міжнародному співтоваристві, сприяти належному захисту національних інтересів [2, с. 29]. І, як зазначає В. Г. Буткевич, потрібно привести зміст поло-

жень Конституції у відповідність з тими, які ми зобов'язалися дотримуватися за міжнародними угодами, чи тими, які діють в тих міжнародних організаціях і інтеграційних об'єднаннях, в які Україна прагне вступити і в які нас не приймуть без приведення у відповідність чинної Конституції [3, с. 26]. На думку Т. Р. Короткого, право, як внутрішньодержавне, так і міжнародне, схильне до загальної тенденції гуманізації, що включає і гуманне ставлення до тварин. Причому існує чітка кореляція між закріпленням в правових нормах прав і свобод людини і створенням правових механізмів захисту тварин від жорстокого поводження [4, с. 33]. О. В. Буткевич розглядає зоозахист на міжнародно-правовому рівні в контексті екологічного права і в контексті прав людини; в обох галузях він пройшов шлях від антропоцентричного (захист природи, довкілля, біорізноманіття, флори та фауни тощо як цінності держави) до біоцентричного підходу (захист природи, зокрема тварин, безвідносно до їхньої цінності для людини, в якості унікальної форми життя) [5, с. 7].

В Угоді про асоціацію, зокрема, є норма про «досягнення взаємного розуміння між Сторонами стосовно стандартів добробуту тварин (animal welfare standards)» (ст. 59, п. 2) [6, с. 27]. Згадка про необхідність дотримуватись стандартів добробуту тварин в Угоді про асоціацію з'явилась не випадково. Як зазначає О. В. Буткевич, міжнародно-правовий захист тварин у європейському регіоні пройшов шлях від утилітарно-антропоцентричного підходу до захисту тварин, як об'єкту, цінного для людини, до біоцентричного чи екоцентричного підходу до захисту благополуччя (добробуту) тварин, як самоцінності [5, с. 10].

У 1957 році у Римі було підписано Договір про створення Європейського економічного співтовариства (Римський договір – Treaty of Rome), в якому хоча й не містилося жодних норм про добробут тварин, проте, у

розділі договору щодо кількісних обмежень товарів у торгівлі між державами-членами було передбачено певну заборону чи обмеження «імпорту, експорту або транзиту товарів, виправданих з точки зору ... охорони здоров'я та життя людей, тварин або рослин...» (стаття 36) [7, с. 15].

У 1992 році був підписаний так званий Маастрихтський договір (Treaty of Maastricht) – оновлений договір про Європейський Союз. В тексті цього договору була «Декларація про захист тварин» (Declaration on the protection of animals), яка закликала «Європейський парламент, Раду та Комісію, а також держави-члени, при розробці та імплементації законодавства Співтовариства щодо спільної сільськогосподарської політики, транспорту, внутрішнього ринку і досліджень повною мірою врахувати вимоги щодо добробуту тварин» [8, с. 103].

У 1997 році Протоколом про захист та добробут тварин (Protocol on protection and welfare of animals), який став частиною ще одного оновленого договору про ЄС – Амстердамського договору (Treaty of Amsterdam), були продубльовані положення Декларації про захист тварин з Маастрихтського договору [9, с. 110]. У 2007 році цей Протокол став частиною так званого Лісабонського договору, а саме статтею 13 Консолідованої версії Договору про функціонування Європейського Союзу, яка говорить: «Визначаючи та реалізуючи політику Союзу в сферах сільськогосподарства, рибальства, транспорту, внутрішнього ринку, досліджень та технологічного розвитку і космосу, Союз та держави-члени зважають на вимоги добробуту тварин, як істот, здатних відчувати, поважаючи законодавчі або адміністративні положення, а також звичаї держав-членів, зокрема щодо релігійних обрядів, культурних традицій та регіональної спадщини» [10, с. 54]. Революційним в цій статті стало саме визнання тварин як істот, здатних відчувати (animals are sentient beings).

Еволюція норм європейського права в питанні забезпечення добробуту тварин знайшло своє відображення не тільки в міжнародних документах, але й в національному законодавстві держав об'єднаної Європи. Переважна більшість конституцій ЄС містять посилання на захист навколишнього середовища, екологічні права людини (наприклад, Екологічна Хартія Конституції Франції [11], Конституція Бельгії [12], Конституція Естонії [13], Конституція Фінляндії [14], Конституція Латвії [15], Конституція Угорщини [16], Конституція Словаччини [17] тощо).

Деякі європейські демократії передбачили в своїх Конституціях необхідність захисту тварин загалом, не поділяючи їх на домашніх та диких. Так, в загальних положеннях Федерального конституційного закону Австрії [18] стаття 11 (1) пункт 8 передбачає необхідність законодавчого регулювання захисту тварин, а питання щодо полювання і риболовлі взагалі віднесені до законодавчого регулювання на рівні Федерації.

У 2002 році в Основному Законі ФРН [19] з'явилась стаття 20а «Захист природних основ життя і тварин», що зазначає: «Враховуючи також свою відповідальність перед майбутніми поколіннями, держава повинна захистити природні основи життя і тварин шляхом ухвалення відповідного законодавства, і відповідно до закону і справедливості, виконавчими і судовими діями в рамках конституційного порядку».

Деякі держави Європи передбачили в конституціях обов'язок ухвалити національне законодавство, яке б врегульовувало питання не просто захисту та охорони навколишнього середовища, зокрема тварин і рослин, а необхідність гуманного поводження з тваринами, забезпечення їхнього добробуту тощо. Оскільки захист саме домашніх тварин (і диких, що утримуються в неволі) від жорстокого поводження, забезпечення їхнього добробуту у визначенні МЕБ [20] не є виключно частиною права навко-

лишнього середовища [21, с. 5], тому це питання вимагає окремого регулювання. Наприклад, Словенія у своїй Конституції [22] має статтю 72, присвячену здоровому навколишньому середовищу, де серед іншого виділяє і питання захисту тварин:

«Кожна людина має право відповідно до закону на здорове навколишнє середовище.

Держава сприяє здоровому навколишньому середовищу. Для цього, умови і порядок, в якому економічна та інша діяльність забезпечується, повинні бути встановлені законом.

Закон встановлює, в яких умовах і в якій мірі людина, яка нанесла шкоду навколишньому середовищу, зобов'язана надати компенсацію.

Захист тварин від жорстокого поводження регулюється законом».

Швейцарія (Швейцарська Конфедерація не є членом ЄС) у своїй оновленій Конституції [23] передбачила цілу статтю, що називається «Захист тварин» (ст. 80), яка, зокрема містить наступні приписи:

1. Конфедерація повинна ухвалити закони про захист тварин.

2. Вони, зокрема, мають регулювати:

a. утримання та догляд за тваринами;

b. експерименти на тваринах і процедури, що проводяться на живих тваринах;

c. використання тварин;

d. імпорт тварин і продуктів тваринного походження;

e. торгівлю тваринами та перевезення тварин;

f. забій тварин.

3. Забезпечення виконання норм є обов'язком кантонів, за винятком випадків, коли закон залишає це Конфедерації.

Також є цікавим досвід конституційної реформи Ісландії, яка поки ще також не є членом ЄС, але вважається європейською демократичною державою. В тексті Конституції [24], яка була ухвалена на референдумі (результати поки не були затверджені ісландським парламентом) є

стаття 36 «Захист тварин», що зазначає:

Захист тварин від жорстокого поводження, а також видів тварин, що знаходяться під загрозою зникнення, повинен бути забезпечений законом.

Говорячи про українське законодавство, важко не погодитись з думкою деяких українських дослідників про антропоцентричність характеру вітчизняного законодавства і правозастосовної практики у сфері зооохисту. У той же час міжнародно-правова практика переходить на біоцентричні стандарти, розглядаючи тварин, як істот, що відчують, і саме на цих критеріях базує правила їх утримання та захисту [5, с. 12].

Імплементацию міжнародних стандартів у вітчизняне законодавство слід розпочинати не шляхом внесення крапкових змін в закони України, а зі зміни загального підходу до тієї чи іншої сфери, зокрема зооохистної, запроваджуючи через норми праву нову філософію, нові принципи, на які сьогодні спирається європейське і світове співтовариство, в регулюванні, зокрема, питань захисту та добробуту тварин. Таким чином, для України важливим є не тільки ухвалити закони, які б унеможливили жорстоке поводження з тваринами, а також забезпечували їхній захист і добробут. Принциповим могло б бути закріплення відповідних норм в Основному Законі, причому в Розділі I, де мова йде про основні засади функціонування держави України. Зокрема, було б доцільним запозичити досвід Німеччини і закріпити в Конституції України обов'язок держави захищати природні основи життя і тварин. Наприклад, викласти статтю 16 в такій редакції: «Держава зобов'язана захищати природні основи життя і тварин, враховуючи свою відповідальність перед майбутніми поколіннями.

Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастроф-

фи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави».

Також було б доцільним внести зміни до статті 66 чинної Конституції України і викласти її в наступній редакції: «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природній та культурній спадщині, гуманно ставитись до тварин, як до істот, здатних відчувати, відшкодовувати завдані ним збитки».

Це, окрім реального впровадження європейських стандартів в національне законодавство, дозволить вирішити також і деякі іміджеві питання

України. Особливо після історій з негуманним умертвінням безпритульних тварин напередодні Євро-2012 [25; 26; 27]. Гуманне ставлення до тварин, яке реалізується на загальнодержавному публічному конституційному рівні – це один з маркерів, який засвідчує приналежність держави до цивілізованого світу визнаних демократій. В нашому випадку – до демократичної європейської спільноти. Звичайно, в Україні дуже багато проблем політичного, економічного, соціального характеру, але наявність таких проблем не має ставати на заваді у вирішенні інших значимих питань.

Список використаних джерел

1. Про Конституційну Комісію: Указ Президента України № 119/2015 від 3 березня 2015 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/19018.html>.
2. Задорожній О. В. Конституційна реформа і міжнародне право [Текст] / О. В. Задорожній // Український часопис міжнародного права. – 2014. - № 3. - С. 29-41.
3. Буткевич В. Г. Конституція України: проблеми вироблення нового проекту [Текст] / В. Г. Буткевич // Український часопис міжнародного права. – 2014 - № 3. - С. 12-28.
4. Короткий Т. Р. Организационно-правовые вопросы защиты животных в Украине: роль юристов в институционализации движения по защите животных [Текст] / Т.Р. Короткий // Український часопис міжнародного права. Спецвипуск «Міжнародно-правові стандарти поводження з тваринами та їх захисту і практика України-2013». – К., 2013. – С. 33-39.
5. Буткевич О. В. Сучасні правові тенденції та міжнародні зобов'язання України у сфері зоозахисту // Наукова доповідь на Міжнародній науково-практичній конференції: «Законодавство та міжнародно-правові зобов'язання України у сфері зоозахисту: проблеми відповідності», м. Київ, 17 червня 2015 року. – УАМП, ІМВ КНУТШ : К., 2015. – 24 с.
6. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part [Text] // Official Journal of the European Union. – 29.5.2014. – L 161. – P. 3-2137.
7. Treaty of Rome. 25 March 1957 [Electronic resource] // Official website of the European Commission. – URL: http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf.
8. Treaty on European Union [Text] // Official Journal of the European Communities. – No. C 191. – 29.7.1992. – 110 с.
9. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts [Text] // Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997. – 144 p.
10. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union [Text] // Official Journal of the European Union, C 115, 9.5.2008. – P. 47-199.

11. *Texte* intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur a jour de la révision constitutionnelle du 23 juillet 2008 [Electronic resource] // Le Conseil constitutionnel. – URL: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur.5074.html>.

12. *The Constitution of Federal Belgium* [Electronic resource] // The Constitutional Court of Belgium. – URL: http://www.const-court.be/en/basic_text/belgian_constitution.pdf.

13. *The Constitution of the Republic of Estonia* [Electronic resource] // Riigi Teataja. – URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide>.

14. *The Constitution of Finland* [Electronic resource] // Finlex. – URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>.

15. *The Constitution of the Republic of Latvia* [Electronic resource] // Latvijas Republikas Saeima. – URL: <http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution>.

16. *The Fundamental Law of Hungary (25 April 2011)* [Electronic resource] // Website of the Hungarian Government. – URL: <http://www.kormany.hu/download/e/02/00000/The%20New%20Fundamental%20Law%20of%20Hungary.pdf>.

17. *Constitution of the Slovak Republic* [Electronic resource] // Verejná ochrana práv. – URL: <http://www.vop.gov.sk/constitution-of-the-slovak-republic>.

18. *Federal Constitutional Law* [Electronic resource] // The Legal Information System of the Republic of Austria. – URL: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ERV/ERV_1930_1/ERV_1930_1.html.

19. *Constitution of the Federal Republic of Germany (2012)* (English version) [Electronic resource] // Legislationline.org / OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. – URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>.

20. *Terrestrial Animal Health Code (2014)* [Electronic resource] // OIE official site. – URL: http://www.oie.int/index.php?id=169&L=0&htmfile=chapitre_aw_introduction.htm.

21. *Буткевич О. В.* Поводження з тваринами та їх захист в контексті міжнародного права [Текст] / О. В. Буткевич // Український часопис міжнародного права. Спецвипуск «Міжнародно-правові стандарти поводження з тваринами та їх захисту і практика України-2013». – К., 2013. – С. 5-11.

22. *Constitution* [Electronic resource] // Constitutional Court. Republic of Slovenia. – URL: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/legal-basis/>.

23. *Constitution of the Swiss Confederation (1999, amended 2013)* (English version) [Electronic resource] // Legislationline.org / OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. – URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>.

24. *Constitution of the Republic of Iceland (1999, amended 2013)* (English version) [Electronic resource] // Legislationline.org / OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. – URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>.

25. *Жорстокість* у поводженні з тваринами в Україні може стати причиною міжнародного скандалу [Електронний ресурс] // NEWSru.ua. – Режим доступу: <http://www.newsru.ua/ukraine/23jan2010/tvaryny.html>.

26. *УЄФА* домовилася з Україною щодо безпритульних собак [Електронний ресурс] // ТСН.ua. – Режим доступу: <http://prosport.tsn.ua/sport/uefa-domovilasya-z-ukrayinoyu-schodo-bezpritulnih-sobak.html>.

27. *У містах* України проходить марш проти вбивства безпритульних тварин [Електронний ресурс] // Корреспондент.net. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/events/1335336-u-mistah-ukrayini-prohodit-marsh-proti-vbivstva-bezpritulnih-tvarin>.

Коробко І. І. До проблеми відповідності оновленої Конституції України міжнародно-правовим стандартам: від антропоцентризму до біоцентризму.

Президент України своїм указом створив Конституційну Комісію, яка має напрацювати поправки до Конституції України. В статті надається обґрунтування та пропозиції щодо конституційних змін в сфері захисту тварин з посиланням на договори ЄС та конституції різних європейських держав.

Ключові слова: Конституційна Комісія, захист тварин, конституція, ЄС, міжнародне право.

Коробко И. И. К проблеме соответствия обновленной Конституции Украины международно-правовым стандартам: от антропоцентризма к биоцентризму.

Президент Украины своим указом создал Конституционную Комиссию, которая должна разработать поправки к Конституции Украины. В статье приводится обоснование и предложения по конституционным изменениям в сфере защиты животных со ссылкой на договоры ЕС и конституции различных европейских государств.

Ключевые слова: Конституционная Комиссия, защита животных, конституция, ЕС, международное право.

Korobko I. The problem of concordance of the revised Constitution of Ukraine to the international legal standards: from anthropocentrism to biocentrism.

President of Ukraine has established Constitutional Commission to elaborate amendments to the Constitution of Ukraine. The article aims to provide reasoning and amendments to the Constitution in the animal protection field with the reference on the EU agreements and constitutions of different European states.

Key words: Constitutional Commission, animal protection, constitution, EU, International Law.